

Innberetning v/ Bjørn Myhre	20.6.84
innberetningsdato	
Herdla	gnr. 15 bnr. 1 fk.nr.
gardsnavn	
Askøy	Hordaland
kommune	fylke
Leif Bjørnstad	5328 Herdla
eier/bruker	postnummer/adresse
Ang. undersøkelse av Kongskjelda	4/6-5/6-84
dato	

Historisk museum hadde inngått en avtale med Askøy kommune om undersøkelse av den såkalte "Kongskjelda" ved Herdla kirkegård (sml. brev fra museet 6.10.1983 og fra kulturkonsulent Erling Jahnsen til kommuneingeniøren i Askøy 9.3.1984). Undersøkelsen ble gjennomført 4. og 5. juni 1984 under ledelse av Bjørn Myhre. Askøy kommune stilte med to mann som også utførte nødvendig forarbeid og etterarbeid.

"Kongskjelda" ligger NV for Herdla kirke, ved foten av den bratte terrasse-skråningen ned for nordre ende av kirkegården. Det er her et naturlig tilsig av vann fra terrassen ovenfor og derfor et fuktig, sumpaktig område på ca. 5x5 m i utstrekning. Lokaliteten er nå tilgrodd med store grantrær, men etter kvisting og opprydding var det mulig å få et godt oversyn over kjeldeområdet. Midt i det mest fuktige området stakk enkelte uregelmessige steiner opp gjennom torva, og i et lite parti med åpent vann mellom steinene var det mulig å kjenne at det lenger nede fantes murte loddrette sidevegger som i en brønn. I en ring omkring brønnen var det synlig en lav voll som ble antatt å være rester etter oppkastet masse fra brønngravingen.

Etter tradisjonen er navnet "Kongskjelda" knyttet til dette stedet, men det har ikke vært mulig å finne ut om navnet også er belagt i skriftlige kilder. Det var også en tradisjon om at døpevann til Herdla kirke ble hentet i "Kongskjelda", og dette skulle ha pågått helt til siste krig. Undersøkelsen ble satt i gang for om mulig å fastslå hvordan kjeldeområdet var bygget opp og hvor lenge det kan ha vært i bruk.

Etter prøvegraving av sjakter gjennom det våtlendte området, og det meste av vannet var drenert ut, ble et parti på 2,2 m x 2,5 m omkring de synlige brønnsteinene torvet av (sml. tegning av fase I). Alle steinene omkring brønnen ble da frilagt. De øverste steinene var lagt på en

uryddig måte og de fleste var tydeligvis sprengstein. Det er helt klart at det øvre steinlaget stammer fra helt ny tid, og det er lagt på plass etterat myrtorv var vokst opp omkring brønnen. Etterat et 30-50 cm tykt lag av myrtorv var spadd bort, ble de øverste steinene tegnet. Pga. vanskelige lysforhold inne i den tette skogen, ble det ikke tatt bilder.

Deretter ble det øverste steinlaget fjernet og en finere murte brønn kom til syne. Den var rundoval av form, og det var brukt utvalgte firsidige, flate steiner i muren. De var opptil 50 cm breie og 10 cm tykke. Rette sidekanter var vendt inn mot selve brønnen som var 80 cm lang og 50 cm brei innvendig. Den var orientert ca. Ø-V (smI. tegning fase II). All myrtorv omkring brønnen ble spadd bort, ned til en gammel funnførende overflate. Utenfor vestre side av brønnen lå en samling tønnestaver på denne overflaten. Det ble også funnet tønneband av delte hasselkjepper, så tønna har trolig stått ved brønnen til den var falt sammen. Utenfor østre ende av brønnen lå et flatt banketre formet omtrent som en tennisracket. Mellom tønnestavene lå også biter av takstein, murstein, glaserte leirkarskår og andre moderne gjenstandsrester. Dette funnførende laget lå mellom 50 og 90 cm under overflaten og ca. 30 cm under de øverste steinene i den fint murte brønnen som derfor har stukket litt opp over bakkenivå.

Brønnen ble tømt for innhold. Det var hovedsaklig sand og slam, med enkelte nedraste steiner fra muringen. Den har aldri vært fylt igjen med stein. Det var heller ikke nødvendig, fordi den viste seg å være svært grunn. Ca. 40 cm under overflaten omkring brønnen kom vi ned på ei stor, flat steinhelle som dekket hele brønnbunnen. Vann til brønnen har derfor seget inn gjennom de murte steinveggene, slik det også gjør i dag.

Ingen gjenstander ble funnet i brønnen, men funnene omkring viser at den sannsynligvis er svært ung, trolig ikke mer enn 200 år gammel.

Vollen omkring brønnen ble delvis avdekket mot SV og ved en sjakt ut mot SØ. Den besto av sand og grus oppblandet med litt jord, og det er sannsynligvis oppkastet masse fra brønngravningen.

Utgravningen ble deretter avsluttet, og Askøy kommune vil nå avgjøre om brønnen skal tildekkes igjen eller om den skal få ligge åpen.

Etter utgravningen fortalte tidligere grunneier Andreas Bjørnstad at han kunne huske at brønnen var brukt etter krigen til husdyr på beite, og de hadde ofte stående tønner og kar ved brønnen. De hadde også

lagt opp stein rundt brønnen. Før krigen hadde det vært et lite bruk, nærmest som en husmannsplass, bare 50 m fra brønnen. Her bodde en som ble kalt "Lange Knut" med familie, og de brukte brønnen inntil midten av 1930-åra da han døde. "Lange Knut" var graver på kirkegården, og Bjørnstad mente at han hadde tatt med seg vann fra brønnen til dåpsvann i kirken. Huset sto på flaten som nå er dyrket like nedenfor "Kongskjelda". Bjørnstad mente det hadde bodd folk her oppe før "Lange Knut" si tid.

Det kan derfor synes sannsynlig at den eldste synlige brønnen er bygd opp av folk på dette småbruket en gang i løpet av de siste 200 år. Tradisjonen om dåpsvann hentet i brønnen kan ha sin bakgrunn i at kirkegårdsgraveren i 1920- og 1930-åra bodde her, og at han tok med seg vann fra sin egen brønn. Etter at han døde, og huset ble revet, har Bjørnstad brukt brønnen til husdyra sine, og det er han som har lagt opp det øverste laget med sprengt stein rundt brønnen.

Det ble ikke funnet noen spor etter en eldre brønn. Nå kan det tenkes at ved avdekking av hele det fuktige området og ved å grave dypere ned under den nåværende brønnen, kan påvises eldre konstruksjoner. Dette vil imidlertid være en ganske stor oppgave, og det vil kreve større bevilgninger. Foreløpig er indisiene for en tidlig brønn eller kilde på stedet så svake, at det synes ikke riktig å investere flere midler i prosjektet. Dersom det kan fremskaffes bedre bevismateriale, og eventuelt påvises at "Kongskjelda" er omtalt i tidlige skriftlige dokumenter, bør en likevel kunne vurdere å fortsette undersøkelsen.

Bergen, 20.6.1984

Bjørn Myhre
Bjørn Myhre

BMy/km

